

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องสารเสพติดในประเทศไทยส่วนใหญ่ เน้นในเรื่องการสำรวจความชุกของปัญหาเป็นการศึกษาแบบตัดขวางครั้งเดียว ขาดการติดตามข้อมูลในระยะยาว รวมทั้งยังไม่มีข้อมูลการศึกษาติดตามพฤติกรรมการใช้สารเสพติดระยะยาวในนักเรียนในภาคใต้ ซึ่งกำลังมีการเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจหลายด้านอย่างรวดเร็ว คณะผู้วิจัยจึงเสนอโครงการวิจัยนี้ขึ้นเพื่อที่จะศึกษาปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติดในเด็กและวัยรุ่น ติดตามปัจจัยที่มีผลช่วยเสริม และลดพฤติกรรมการใช้สารเสพติด ติดตามแนวโน้มของสภาพปัญหา และติดตามระยะยาวเพื่อทำความเข้าใจกับการดำเนินปัญหา รวมถึงศึกษาผลกระทบที่เกิดจากปัญหาการใช้สารเสพติดในเด็กและวัยรุ่นไทย

โครงการนี้ประกอบด้วยโครงการย่อยสามโครงการตามวัตถุประสงค์หลักสามข้อ

1. สำรวจความชุกของพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพในเด็กนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในภาคใต้ (Prevalence of health-risk behaviours)
2. เฝ้าระวังแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการใช้สารเสพติด และเจตคติต่อสารเสพติด ในนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในภาคใต้ (Surveillance of drug use trends and attitudes toward drug use)
3. ศึกษาติดตามระยะยาวเพื่อ
 - ศึกษาลักษณะธรรมชาติ และกระบวนการดำเนินโรคของพฤติกรรมการใช้สารเสพติด (การริเริ่มใช้ - การใช้เป็นครั้งคราว - การติด - การหยุด - การ

บำบัดรักษา - การกลับมาใช้ซ้ำ) ในนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ (natural history and course of drug use)

- ศึกษาปัจจัยเสี่ยง และปัจจัยป้องกันการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตั้งแต่การเริ่มต้นใช้ การใช้ประจำ การหยุดหรือเลิกใช้ และการกลับมาใช้ซ้ำ (risk and protective factors for initiation and progression of drug use)
- ศึกษาผลกระทบต่อการเรียนและระดับสติปัญญาในนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ใช้สารเสพติดชนิดต่างๆ (effects on school performance and intellectual function)

เนื้อหาของรายงานจะประกอบด้วย บทนำ ระเบียบวิธีการวิจัย และผลจากการศึกษาของปี 2545 โดยผลการศึกษาจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ผลการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ และผลการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการใช้สารเสพติด จากการศึกษาภาคตัดขวาง ส่วนข้อมูลเบื้องต้นของนักเรียนในโครงการศึกษาติดตามระยะยาว ยังอยู่ในระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูล จึงมิได้รายงานในที่นี้

บทคัดย่อ 2 เรื่องจากโครงการนี้เป็นบทความที่คณะผู้วิจัยเตรียมเพื่อนำเสนอในการประชุมวิชาการประจำปีของราชวิทยาลัยจิตแพทย์ประเทศไทย วันที่ 21-22 ตุลาคม 2546

2. ระเบียบวิธีการศึกษา

การสำรวจภาคตัดขวาง

แหล่งประชากรและลักษณะประชากรตัวอย่าง

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 3 และ 5 หรือ ปวช. ปี 2 ของโรงเรียนใน 4 จังหวัดในภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดภูเก็ต และ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยสุ่มเลือกโรงเรียนมาทั้งหมด 34 โรงเรียน จากนั้นสุ่มเลือกห้องเรียนในชั้นที่จะเก็บข้อมูล ได้นักเรียนรวมทั้งสิ้น 8,708 คน เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 2,789 คน มัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 2,529 คน มัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 1,807 คน และนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพปีที่ 2 จำนวน 1,519 คน (ตารางที่ 1.1 และ 1.2) โดยจำแนกเป็นนักเรียนจากโรงเรียน รัฐบาล 5,988 คน (ร้อยละ 69) โรงเรียนเอกชน 2,720 คน (ร้อยละ 31) โรงเรียนสายสามัญ 7,207 คน (ร้อยละ 83) โรงเรียนสายอาชีวศึกษา 1,501 คน (ร้อยละ 17) โรงเรียนในเขตเมือง 5,354 คน (ร้อยละ 61) และโรงเรียนในเขตชนบท 3,354 คน (ร้อยละ 39)

วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม

เจ้าหน้าที่วิจัยจากภาควิชาจิตเวชศาสตร์ เดินทางไปเก็บข้อมูลที่โรงเรียนแต่ละแห่ง โดยให้นักเรียนตอบแบบสอบถามในห้องเรียน ใช้เวลาในการตอบประมาณห้องละ 1 คาบเรียน (50 นาที) โดยเจ้าหน้าที่วิจัยได้ติดต่อกับอาจารย์ฝ่ายปกครองหรือฝ่ายแนะแนวของโรงเรียน เพื่อขอเวลาในการเก็บข้อมูล ส่วนใหญ่จะใช้เวลาในการตอบแบบสอบถาม

ในห้องเรียนนั้น การร่วมมือในการตอบแบบสอบถามให้เป็นไปตามความสมัครใจของนักเรียน เสร็จแล้วเจ้าหน้าที่วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับมาทันที แบบสอบถามเป็นแบบอ่านและตอบเอง โดยไม่ระบุชื่อของผู้ตอบ เก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนกรกฎาคม ถึงสิงหาคม 2545

แบบสอบถาม

1. พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ ประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วน
 - ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับตัวผู้ตอบ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้นที่เรียน ผลการเรียน
 - ข้อคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพและพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ แบ่งออกเป็นหมวดดังนี้
 1. พฤติกรรมที่ทำให้เกิดการบาดเจ็บโดยไม่ตั้งใจ เช่น การไม่ใช้เข็มขัดนิรภัย หรือหมวกกันน็อก เวลาโดยสารหรือขับซึ่รถยนต์ รถจักรยานยนต์ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ก่อนขับรถ
 2. พฤติกรรมที่ทำให้เกิดการบาดเจ็บอย่างจงใจ เช่น การพกพาอาวุธ การถูกบังคับให้มีเพศสัมพันธ์โดยไม่เต็มใจ การต่อสู้ การพยายามฆ่าตัวตาย
 3. การใช้บุหรี่ แอลกอฮอล์
 4. พฤติกรรมทางเพศซึ่งทำให้เกิดการตั้งครรภ์อย่างไม่ตั้งใจและการติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เช่น การมีเพศสัมพันธ์ การใช้ถุงยางอนามัย การใช้ยาคุมกำเนิด การดื่มแอลกอฮอล์หรือใช้สารเสพติดก่อนการมีเพศสัมพันธ์

2. ระเบียบวิธีการศึกษา

5. พฤติกรรมการกิน เช่นการกินอาหารไขมันสูง การกินผักผลไม้ และการอดอาหารเพื่อพยายามลดน้ำหนักอย่างมาก
6. การออกกำลังกาย เช่น การออกกำลังกายอย่างรุนแรง การร่วมในกิจกรรมของวิชาพลศึกษา การร่วมในทีมกีฬา
7. การได้รับความรู้ในเรื่องสุขภาพในด้านต่างๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันอุบัติเหตุ การถูกทำร้าย การใช้แอลกอฮอล์และสารเสพติด การกินอาหาร การออกกำลังกาย

2. พฤติกรรมการใช้สารเสพติด

ประกอบด้วย 3 ส่วน

1. ข้อคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สารเสพติดชนิดต่างๆ เช่น เคยใช้สารเสพติดชนิดใดบ้างหรือไม่ตลอดชีวิตที่ผ่านมา สำหรับสารเสพติดแต่ละชนิด ตัวอย่างเช่น amphetamine type substances จะมีคำถามเกี่ยวกับ จำนวนครั้งของการใช้ตลอดชีวิตที่ผ่านมา การใช้ในระยะเวลา 12 เดือนที่ผ่านมา และในช่วงหนึ่งเดือนที่ผ่านมา และการใช้สารนั้นในโรงเรียน โดยสารเสพติดที่ครอบคลุมในแบบสอบถามนี้มีทั้งหมด 15 ชนิด ได้แก่ ยาแก้ไอแก้ปวด ยาแก้ไอ ยานอนหลับ ยาแก้ปวดประสาท กัญชา ยาบ้า ยาอียาเลิฟ ยาเค พืชกระท่อม ยาหลอนประสาท มึน เฮโรอีน ผงขาว กาวเบนซิน สารระเหย โคเคน และเสตียรอยด์หรือยาเสริมกล้ามเนื้อ
2. ข้อคำถามเกี่ยวกับเจตคติต่อการใช้สารเสพติดแต่ละชนิด ได้แก่ การรับรู้ถึงอันตรายที่เกิดจากการใช้สารเสพติดเพียงหนึ่งหรือสองครั้ง เช่น การลองใช้ยาบ้า การยอมรับพฤติกรรมการใช้ยาในกลุ่ม

เพื่อน เช่นคุณจะยอมรับได้เพียงไร หากเพื่อนของคุณลองใช้ยาบ้าเพียงครั้งเดียว

3. ข้อคำถามเกี่ยวกับ การรับรู้ถึงความยากง่ายของการแสวงหาสารเสพติดมาใช้ เช่นหากคุณต้องการจะสูบกัญชา คุณคิดว่าคุณจะหาได้ยากง่ายเพียงไร

การศึกษาติดตามระยะยาว

แหล่งประชากรและลักษณะประชากรตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาติดตามระยะยาว เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากโรงเรียนขนาดใหญ่สมบูรณ์กุลกัลยา อำเภอหาดใหญ่ 715 คน และจากโรงเรียนนวมินทราชูทิศ อำเภอเมืองจังหวัดสงขลา 491 คน เป็นนักเรียนชาย 621 คน นักเรียนหญิง 585 คน รวมทั้งหมด 1,206 คน ทั้งสองโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ของรัฐบาล

การเก็บข้อมูลภาคสนาม

สำหรับในปีแรก ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเบื้องต้นของเด็กกลุ่มตัวอย่าง โดยนักวิจัยวิจัยชี้แจงให้นักเรียนทราบถึงวัตถุประสงค์ของโครงการในห้องเรียน ในคาบเรียนที่ได้รับอนุญาตจากครูเจ้าของวิชา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคาบว่าง หรือคาบแนะแนว แล้วขอให้เด็กตอบแบบสอบถามในห้องเรียน โดยมีนักวิจัยคอยดูแลตอบข้อซักถาม และตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลของนักเรียนทุกคน นักเรียนทุกคนให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามดี เก็บข้อมูลชุดนี้ในระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2545 ถึง มกราคม 2546

2. ระเบียบวิธีการศึกษา

แบบสอบถาม

แบบสอบถามชุดนี้เป็นแบบสอบถามแบบระบุชื่อผู้ตอบ ให้นักเรียนอ่านและตอบเอง แบ่งออกเป็น 8 ส่วน โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับ

1. ลักษณะทั่วไป เช่น เพศ อายุ ที่อยู่อาศัย
2. ประวัติการเรียน โรงเรียนที่เรียนในระดับประถมศึกษา ผลการเรียนในภาคการศึกษาที่ผ่านมา คะแนนวิชาภาษาไทย และคณิตศาสตร์
3. แบบคัดกรองปัญหาสุขภาพจิต โดยใช้แบบสอบถามภาวะสุขภาพ (General Health Questionnaire) ฉบับภาษาไทย 12 ข้อ
4. พฤติกรรมแบบ conduct disorder และประวัติการเจ็บป่วยและการรักษาพยาบาลทางจิต
5. ประวัติครอบครัว อายุ อาชีพ ระดับการศึกษาของบิดามารดา รวมทั้งบิดาและมารดาเลี้ยง และ

ประวัติการใช้สารเสพติดของบิดามารดา รวมทั้งพฤติกรรมของบิดามารดาหลังดื่มแอลกอฮอล์

6. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่-ลูก โดยใช้แบบสอบถาม Parental Bonding Instrument 24 ข้อ และลักษณะกิจกรรมที่เด็กทำร่วมกับพ่อหรือแม่ในบ้าน เช่นการช่วยงานบ้าน การไปเที่ยว กินอาหารนอกบ้านร่วมกัน
7. ประสบการณ์การถูกล่วงโทษ หรือทารุณกรรมจากพ่อแม่ (Parental Maltreatment scale) ซึ่งแบ่งเป็นการทารุณกรรมทางวาจา 5 ข้อ และทางกาย 7 ข้อ
8. ลักษณะสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนและห้องเรียน และความสัมพันธ์กับเพื่อน กิจกรรมที่เด็กมักทำกับเพื่อน การเรียนพิเศษ การใช้เวลาว่าง กฏระเบียบข้อบังคับในโรงเรียน

ข้อจำกัดในการศึกษา

การสำรวจพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพบางอย่างในเด็กนักเรียน เช่น การมีเพศสัมพันธ์ และพฤติกรรมการใช้สารเสพติดนั้น ย่อมมีข้อจำกัดจากการไม่รายงานประสบการณ์ตามความเป็นจริงเสมอ เนื่องจากพฤติกรรมเหล่านี้เป็นเรื่องที่ต้องปกปิด เพราะเป็นพฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย หรือสังคมเพ่งเล็งรังเกียจ ผู้มีพฤติกรรมเหล่านี้มักไม่พร้อมจะเปิดเผยประสบการณ์ แม้ว่าจะทำให้กระบวนการสื่อสารต่างๆ เพื่อให้แน่ใจว่าจะรักษาข้อมูลที่ได้มาเป็นความลับก็ตาม ดังนั้นข้อมูลประสบการณ์ของพฤติกรรมบางอย่างอาจต้องถือว่าเป็นค่าที่ต่ำกว่าความเป็นจริง การแปลผลข้อมูลควรพิจารณาในแง่ของการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มประชากร เมื่อมีข้อมูลจากการสำรวจซ้ำในปีต่อๆ มา จะทำให้ทราบแนวโน้มของรูปแบบพฤติกรรมเหล่านี้ได้ชัดเจนมากขึ้น

ถึงแม้ว่านักเรียนส่วนใหญ่จะร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี แต่ก็มีนักเรียนจำนวนหนึ่งที่ไม่ตั้งใจในการตอบ ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจึงอาจไม่ใช่ข้อมูลจริงของนักเรียน ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่สำคัญของการสำรวจในประชากรตัวอย่างจำนวนมาก ซึ่งมีสามารถใช้วิธีการสัมภาษณ์รายตัว หรือหาข้อมูลจากแหล่งอื่นเพิ่มเติมมาเทียบเคียงได้

ตารางที่ 1.1 รายชื่อโรงเรียนและจำนวนนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามแยกตามชั้นปีและเพศ

โรงเรียน	ม. 1		ม. 3		ม. 5		ปวช. 2		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
1. ท่าใหญ่วิทยา	29	43	36	36	3	62	-	-	209
2. พาณิชยการหาดใหญ่	-	-	-	-	-	-	30	127	157
3. วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่	-	-	-	-	-	-	139	11	150
4. หาดใหญ่รัฐประชาสรรค์	66	96	61	87	31	62	-	-	403
5. หาดใหญ่วิทยาลัย	62	81	64	71	40	82	-	-	400
6. พัฒนศาสตร์มูลนิธิ	10	22	10	18	12	21	-	-	93
7. พระตงประธานศิริวัฒน์	100	94	57	84	49	86	-	-	470
8. ธรรมโมเขิต	48	40	61	65	21	40	-	-	275
9. อุดมศึกษา	-	-	-	-	-	-	19	132	151
10. วิทยาลัยสารพัดช่างสงขลา	-	-	-	-	-	-	31	38	69
รวมจังหวัดสงขลา	315	376	289	361	156	353	219	308	2377
11. เทพมิตรศึกษา	111	61	71	52	39	58	-	-	392
12. สุราษฎร์พิทยา	70	106	39	89	35	68	-	-	407
13. ประคู้พิทยาคม	37	44	46	32	10	20	-	-	189
14. พันธศึกษา	31	30	43	62	25	25	-	-	216
15. กาญจนานิเวศวิทยาลัย	66	57	35	58	29	36	-	-	281
16. พุนพินพิทยาคม	93	104	74	68	42	89	-	-	470
17. สุราษฎร์เทคโนโลยี	-	-	-	-	-	-	9	150	159
18. วิทยาลัยเทคนิคสุราษฎร์ธานี	-	-	-	-	-	-	206	7	213
รวมจังหวัดสุราษฎร์ธานี	408	402	308	361	180	296	215	157	2327
19. เตรียมศึกษาวิทยา	45	16	20	39	8	35	-	-	163
20. เบญจมาษฐทิศ	66	59	42	58	35	69	-	-	329
21. สาธิต มอ.	45	48	35	63	9	86	-	-	286
22. มูลนิธิอาชีสสถาน	176	-	143	41	104	92	-	-	556
23. โพธิ์ศรีราชศึกษา	46	46	28	64	45	53	0	35	317
24. วิทยาลัยการอาชีพสายบุรี	-	-	-	-	-	-	39	6	45
25. วิทยาลัยเทคนิคปัตตานี	-	-	-	-	-	-	159	5	164
26. วิทยาลัยเทคนิคกาญจนานิเวศปัตตานี	-	-	-	-	-	-	83	6	89
รวมจังหวัดปัตตานี	378	169	268	265	201	335	282	51	1949
27. ดาวรุ่งวิทยา	50	34	33	30	9	21	-	-	177
28. มุสลิมวิทยา	70	66	55	55	-	-	-	-	246
29. ภูเก็ตวิทยาลัย	103	40	113	26	70	38	-	-	390
30. เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์	80	86	75	87	26	30	-	-	384
31. กะทู้วิทยา	71	70	53	54	26	37	-	-	311
32. เขิงทะเลวิทยาคม "จตุ-ก้อง" อนุสรณ์	29	42	36	60	3	26	-	-	196
33. ภูเก็ตเทคโนโลยี	-	-	-	-	-	-	18	102	120
34. วิทยาลัยเทคนิคภูเก็ต	-	-	-	-	-	-	163	4	167
รวมจังหวัดภูเก็ต	403	338	365	312	314	152	181	106	1991

ตารางที่ 1.2 เขตที่ตั้ง ประเภทโรงเรียนและจำนวนนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามจำแนกตามชั้นปีและเพศ

ตัวแปร	ม. 1		ม. 3		ม. 5		ปวช. 2		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
จังหวัดสงขลา :									
ในเมือง	157	200	161	194	74	206	97	171	1260
ชนบท	158	156	128	167	82	147	0	0	838
ประเภท									
รัฐบาล	276	311	243	307	141	270	170	49	1767
เอกชน	39	65	46	54	15	83	49	259	610
สายการเรียน									
สามัญ	315	376	289	361	156	353	0	0	1850
อาชีวะ	0	0	0	0	0	0	219	308	527
จังหวัดสุราษฎร์ธานี :									
ในเมือง	218	211	156	172	84	146	215	157	1359
ชนบท	190	191	152	189	96	150	0	0	968
ประเภท									
รัฐบาล	266	311	194	247	116	213	206	7	1560
เอกชน	142	91	114	114	64	83	9	150	767
สายการเรียน									
สามัญ	408	402	308	361	180	296	0	0	1955
อาชีวะ	0	0	0	0	0	0	215	157	372
จังหวัดปัตตานี :									
ในเมือง	155	123	97	160	53	190	158	5	941
ชนบท	223	46	171	105	148	145	123	47	1008
ประเภท									
รัฐบาล	157	153	105	185	89	208	242	46	1185
เอกชน	221	16	163	80	112	127	39	6	764
สายการเรียน									
สามัญ	378	169	268	265	201	335	0	35	1651
อาชีวะ	0	0	0	0	0	0	281	17	298
จังหวัดภูเก็ต									
ในเมือง	303	226	276	198	105	89	181	106	1484
ชนบท	100	112	89	114	29	63	0	0	507
ประเภท									
รัฐบาล	283	238	276	227	125	131	163	4	1447
เอกชน	120	100	89	85	9	21	18	102	544
สายการเรียน									
สามัญ	403	338	365	312	134	152	0	0	1704
อาชีวะ	0	0	0	0	0	0	181	106	287